

**COMPAREIXENÇA DE L'ACUP
A LA COMISSIÓ D'ENSENYAMENT I UNIVERSITATS
DEL PARLAMENT DE CATALUNYA**

Ferran Sancho Pifarré
President de l'ACUP de 2013
Rector de la Universitat Autònoma de Barcelona

11 de juliol de 2013

Universitats públiques de Catalunya: on som, on anem

Molt bona tarda a tothom, senyor president de la Comissió, diputades i diputats.

En primer lloc vull agrair-los l'oportunitat que brinden a l'Associació Catalana d'Universitats Públiques de presentar, explicar i debatre el moment concret i el marc contextual en què es troba el sistema universitari públic a Catalunya. Sens dubte, poder estar a la seva disposició avui i aquí és un bon exemple de la rendició de comptes que, com a institucions públiques, tenim la responsabilitat d'oferir a la societat i, molt especialment, als nostres representants democràticament elegits.

M'agradaria estructurar aquesta presentació en quatre eixos, cadascun dels quals pot tenir, òbviament, diverses coordinades, matisos i desenvolupaments.

El primer eix és econòmic i pressupostari, el segon és relatiu a aspectes d'organització universitària, el tercer tracta sobre les persones de la comunitat universitària i el quart incideix sobre els resultats de recerca i desenvolupament. Naturalment, aquesta classificació operativa no impedeix que molts d'aquests temes, si no tots, estiguin, en la pràctica, entrelligats, però pensem que és oportú separar-los per estructurar la presentació.

Abans d'entrar en matèria, és important descriure sumàriament el sistema universitari públic català. Segons les darreres dades disponibles d'UNeix (2011), la base de dades de la Generalitat de Catalunya:

- El professorat de les universitats públiques catalanes presencials reuneix 16.171 treballadors, dels quals 7.083 (un 43,8 %) són permanents i 9.088 (un 56,2 %) són temporals (essencialment associats i associats mèdics). La taxa de temporalitat (provisionalitat contractual) en el PDI és, per tant, força elevada.
- El personal d'administració i serveis està format per 8.490 professionals.
- El nombre d'estudiants de grau (presencials) és de 168.210.

Aquestes dades són estàtiques i s'han de posar amb referència per poder valorar-les. Una comparació oportuna pot ser amb l'estat d'Israel, un país demogràficament semblant a Catalunya i amb un nivell de desenvolupament socioeconòmic també força similar. Israel té, com Catalunya, set universitats públiques i una universitat oberta, més un conjunt de *colleges* (similars a les antigues escoles universitàries). La taula 1a que ara els ensenyo descriu la comparació de dades per al 2011.

En definitiva, en un *benchmarking* agregat, Catalunya té uns trets distintius similars als d'Israel, també pel que fa al sistema universitari.

Pel que fa a Espanya, és interessant comparar el sistema universitari de Catalunya amb el de la Comunitat de Madrid, ja que aquestes comunitats han estat, i encara són, els dos grans pols d'atracció. La taula 1b descriu alguns dels elements comparatius amb relació als totals d'Espanya. S'observa en termes quantitius un efecte d'atracció més intens (respecte a la població) a Madrid que a Catalunya, però els elements de producció científica i d'internacionalització són millors a Catalunya.

Taula 1a. Dades comparatives Israel-Catalunya per a 2011

	Israel	Catalunya
Població	8 milions	7,2 milions
PIB per capita	25.000 €	27.000 €
Professorat permanent (senior academic staff)	9.900	7.083
PAS	9.000	8.490
Estudiants d'LRU i de grau (bachelor)	187.000	168.210
Producció científica (SIR-2010)	75.551	66.695

Font: ACUP.

Taula 1b. Dades comparatives Madrid-Catalunya per a 2011

	Madrid	Catalunya
Població (%)	13,2	16
Estudiants d'LRU i de grau (%)	17,2	12,4
Estudiants de màster oficial (%)	21,4	14,8
(Estudiants internacionals, %)	(20,6)	(28,4)
Estudiants de doctorat	22,4	19,8
(Estudiants internacionals, %)	(23,3)	(30,0)
Publicacions (Scopus) (%)	17,9	21,9

Font: Fundación CyD (2012).

1. L'eix econòmic i pressupostari

A les universitats públiques, som conscients de la situació de penúria econòmica, resultat de la contracció fiscal causada per la terrible recessió que ens assola. Com ja els va informar el conseller d'Economia i Coneixement en aquesta mateixa comissió, en la seva compareixença del dia 4 d'abril de 2013, la reducció pressupostària a les universitats provinent del Govern de la Generalitat ha estat de prop d'un 20 % entre els anys 2010 i 2012, i estem pendents encara dels pressupostos per al 2013. No podem oblidar que el caràcter públic de les universitats les fa decididament dependents de les subvencions públiques. Aquest ha estat el model d'universitat que aquest país ha impulsat per promoure l'educació superior i la recerca bàsica. Sens dubte, les universitats privades tenen el seu paper, i també el fan bé, però en conjunt representen un percentatge reduït dins del sistema universitari espanyol i català. A tall d'exemple, l'any 2011 el 91 % del professorat universitari treballava a les universitats públiques espanyoles mentre que en el cas del personal d'administració i serveis el percentatge era del 92 %. La distribució entre estudiants era del 88 % en el sistema públic. En nombres rodons, per tant, la part pública del sistema universitari és del 90 %.

Taula 2. Sistema universitari públic a Espanya

	Universitats públiques	Universitats privades	TOTAL
	%	%	
Professorat	90,9	9,1	115.218
PAS	91,7	8,3	59.382
Estudiants de grau	87,9	12,1	1.492.391

Font: *Datos y cifras del sistema universitario español*, MECD, 2012.

En conseqüència, l'educació superior s'articula clarament al voltant de les universitats públiques. Comento aquestes xifres per posar l'accent en el fet que el sistema universitari públic és, per la seva dimensió, una peça basal i crítica en la formació superior. La reducció esmentada del 20 % en la subvenció pública ha estat adreçada a un element central i vertebrador del sistema educatiu superior i, per tant, era necessari i rellevant exposar-ho, i destacar que ha estat un canvi a la baixa considerable, amb efectes molt durs sobre les universitats públiques. M'agradaria, doncs, poder contextualitzar-lo en el conjunt de les reduccions pressupostàries generals que s'han efectuat en els darrers dos anys.

Així, la reducció pressupostada en la despesa no financera (despesa corrent i inversions) de la Generalitat ha estat del -11,10% entre el 2010 i el 2012.

Per poder comparar millor el significat del 20% de reducció en la subvenció pública, hem de descomptar de la DNF la partida d'inversió pública. Sense considerar la reducció en inversions, la reducció esmentada en la DNF és només del -4,19%, gairebé la cinquena part de la reducció a les universitats.

Una altra xifra comparativa interessant és la relativa a les transferències corrents. En aquest cas, la reducció de 2010-2012 ha estat del -12,11%, també inferior a la repercutida sobre les universitats. En tenim el resum en la taula 3, que ara els mostro.

Taula 3. Ajustos pressupostaris

Reducció de 2010-2012 en universitats públiques	-19,3 %
Reducció de 2010-2012 en la DNF de la Generalitat	-11,1 %
Reducció de 2010-2012 en la DNF de la Generalitat – inversió	-4,2 %
Reducció de 2010-2012 en transferències corrents de la Generalitat	-12,1 %

Font: pressupostos de la Generalitat.

Finalment, cal també tenir present les partides de capital (inversions), que s'han reduït entre el 2012 i el 2010 en un 51,60 % en el conjunt del pressupost de la Generalitat i que han estat del 76 % en relació amb les aportacions de capital a les universitats públiques (a través del Pla d'inversions universitàries) previstes en l'acord signat entre la Conselleria i les universitats públiques. La reducció incremental patida per les universitats en concepte d'inversions ha estat, per tant, del 47 % sobre la mitjana del conjunt del sistema públic de la Generalitat.

La conclusió és que les universitats han estat solidàries, pel que fa als ajustos pressupostaris, amb les necessitats del país. Ha estat una solidaritat sense dubte necessària i imprescindible, però a la vegada la contribució de les universitats a l'esforç col·lectiu ha estat clarament, i es miri com es miri, per sobre de la del conjunt del sector públic de la Generalitat.

Arran d'aquesta observació de l'estat dels comptes públics, l'ACUP considera que les universitats públiques de Catalunya ja han fet l'ajust solidari i necessari, i conclou que qualsevol reducció afegida serà difícilment metabolitzable, perquè acabarà incidint directament no tan sols en la qualitat del servei sinó també en la mateixa provisió del servei. Si entenem l'educació superior i la recerca com una de les inversions de futur que fa la societat per promoure el creixement econòmic, el benestar i la cohesió social, qualsevol desinversió acabarà tenint, en sentit contrari, efectes duradors, permanents, però a la baixa, en lògica consonància amb el procés de desinversió. Aquest és un cost que la nostra classe política dirigent ha d'avaluar, i ha de decidir si vol prioritzar un sistema d'educació superior homologable amb els estàndards europeus de qualitat i prestigi i altament competitiu, o si es conforma amb un sistema universitari *low cost*, poc atractiu i d'escàs reconeixement.

A les dificultats resultants de la reducció en la consignació pressupostària, s'hi sumen les enormes dificultats de tresoreria, causades en gran part pel fet que les quantitats que han estat consignades en els pressupostos aprovats pel Parlament no han arribat a les universitats.

En la darrera actualització, d'abril de 2013 (vegeu la taula 4), el deute pendent de la Generalitat amb les universitats públiques (7 de presencials i 1 d'oberta) és de 250 milions d'euros, amb la distribució temporal següent: provinent de 2010 i anys anteriors, 42,4 M€; de 2011, 157,1 M€, i de 2012, 50,5 M€.

Taula 4. Deute pendent de la Generalitat (en M€)

Universitats presencials		UOC	TOTAL
2010 i anteriors	42,4	—	42,4
2011	150,9	6,2	157,1
2012	42,3	6,8	50,5
TOTAL	235,6	14,4	250

Font: ACUP.

Una conseqüència directa i immediata és el sobrecost en el finançament del crèdit necessari per tapar els forats de tresoreria (tant se val si és amb institucions financeres via pòlisses de crèdit, o amb el mateix Ministeri d'Hisenda via ajornament de pagament de retencions d'IRPF, el resultat de sobrecost financer és el mateix), i tot això per resoldre els problemes de tresoreria heretats pel deute de la Generalitat amb les universitats i que està pendent de cobrament.

Considerem imprescindible que el Govern de la Generalitat articuli un **pla de regularització de tresoreria i de minoració del deute**, de la mateixa manera que les universitats han de presentar i estem presentant **un pla d'estabilitat pressupostària** per anar eixugant els seus dèficits acumulats. L'esforç ha de ser compartit i l'esforç d'adaptació i ajustament no pot recaure només en les universitats. Sense una tresoreria regularitzada, les universitats acabem fent indirectament de prestadores (o finançadores) de la Generalitat, amb un tipus preferencial d'interès 0 per a la Generalitat, però positiu i elevat per a les universitats. El cost financer estimat per al conjunt del sistema, l'any 2013, pot arribar a ser d'uns 5 milions d'euros, una xifra que les universitats no haurien de pressupostar ni pagar si la Generalitat abonés a temps les partides consignades en els pressupostos aprovats.

2. L'eix organitzatiu

El sistema de govern de les universitats es basa en el principi d'autonomia, reconegut, en el nostre país, fins i tot a la Constitució. De fet, el principi d'autonomia universitària és un principi organitzatiu reconegut arreu del món que, a Espanya, té el reconeixement recollit de manera explícita en el màxim text legal. El marc legal espanyol és el que regula el funcionament de les universitats a Catalunya. No obstant això, la Llei d'universitats de Catalunya de 2003 ha permès un cert marge per desenvolupar alguns preceptes implícits en la Llei orgànica d'universitats (2001, 2007), com és el cas de les figures de professorat laboral permanent (agregats i catedràtics laborals) a Catalunya.

L'*autonomia universitària* implica que les universitats assumeixin responsabilitat institucional, tant en el vector autoorganitzatiu com en el vector de rendició de comptes, entenent que ambdues coses són indistingibles. No hi pot haver autonomia sense retre comptes, que és el que també estem fent avui en aquesta seu.

És important distingir les diferents coordenades que defineixen l'autonomia. Segons l'EUA (European University Association) en un *situation paper (University Autonomy in Europe I i II)* hi ha quatre coordenades rellevants que s'han de tenir en compte en la definició d'autonomia universitària:

- Autonomia organitzacional.
- Autonomia financera.
- Autonomia en gestió de recursos humans.
- Autonomia acadèmica.

La taula 5 mostra els aspectes constitutius centrals de cadascuna d'aquestes coordenades.

Taula 5. Les coordenades de l'autonomia universitària

Organisational autonomy	Financial autonomy	Staffing autonomy	Academic autonomy
<ul style="list-style-type: none"> • Selection procedure for the executive head • Selection criteria for the executive head • Dismissal of the executive head • Term of office of the executive head • Inclusion and selection of external members in governing bodies • Capacity to decide on academic structures • Capacity to create legal entities 	<ul style="list-style-type: none"> • Length and type of public funding • Ability to keep surplus • Ability to borrow money • Ability to own buildings • Ability to charge tuition fees for national/ EU students (BA, MA, PhD) • Ability to charge tuition fees for non-EU students (BA, MA, PhD) 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacity to decide on recruitment procedures (senior academic/senior administrative staff) • Capacity to decide on salaries (senior academic/senior administrative staff) • Capacity to decide on dismissals (senior academic/senior administrative staff) • Capacity to decide on promotions (senior academic/senior administrative staff) 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacity to decide on overall student numbers • Capacity to select students (BA, MA) • Capacity to introduce programmes (BA, MA, PhD) • Capacity to terminate programmes • Capacity to choose the language of instruction (BA, MA) • Capacity to select quality assurance mechanisms and providers • Capacity to design content of degree programmes

Font: *University Autonomy in Europe I, II.*

Aquests elements, adequadament ponderats, permeten quantificar el grau d'autonomia en cadascun dels sistemes universitaris europeus, per països. Ho veiem a la taula 6.

Com veiem, les universitats espanyoles ocupen el lloc 24 (de 28) en nivell d'autonomia, només per davant de Turquia (TR), Xipre (CY), França (FR) i Grècia (GR). Hi ha, per tant, un marge substancial per a la millora.

Cal destacar, tanmateix, que hi ha evidències empíriques considerables que posen de manifest la correlació elevada i positiva entre autonomia i productivitat científica: com més autonomia, més productivitat.

(Aghion, Dewatripont, Hoxby, Mas-Colell, Sapir, «The governance and performance of research universities: evidence from Europe and the U.S.», National Bureau of Economic Research WP14852, 2009).

Taula 6. L'autonomia mesurada en xifres

País	Aut. Organitzacional	Aut. Financera	Aut. Personal	Aut. Acadèmica	Index Global	Ordre
UK	100%	90%	96%	97%	100,00	1
EE	82%	93%	100%	92%	95,82	2
IE	80%	73%	82%	100%	87,47	3
FI	91%	42%	92%	88%	81,72	4
LV	62%	85%	93%	59%	78,07	5
LU	31%	93%	87%	83%	76,76	6
CH	56%	62%	95%	75%	75,20	7
DK	94%	53%	86%	55%	75,20	8
NL	76%	78%	72%	57%	73,89	9
NO	77%	33%	66%	98%	71,54	10
SE	56%	44%	95%	72%	69,71	11
AT	77%	44%	72%	72%	69,19	12
PT	74%	75%	62%	52%	68,67	13
LT	73%	62%	83%	44%	68,41	14
PL	64%	47%	80%	70%	68,15	15
NRW (DE)	85%	45%	60%	68%	67,36	16
HU	63%	75%	65%	43%	64,23	17
IT	63%	62%	48%	58%	60,31	18
CZ	51%	35%	95%	49%	60,05	19
HE (DE)	77%	24%	60%	68%	59,79	20
IS	45%	31%	67%	85%	59,53	21
SK	42%	64%	52%	55%	55,61	22
BB (DE)	57%	31%	54%	65%	54,05	23
ES	60%	40%	47%	58%	53,52	24
TR	29%	44%	59%	51%	47,78	25
CY	49%	18%	46%	69%	47,52	26
FR	56%	33%	42%	39%	44,39	27
GR	40%	29%	13%	34%	30,29	28

Font: *University Autonomy in Europe I, II.*

Com saben, una ponència d'experts ha dut a terme un estudi, per encàrrec del Govern de la Generalitat, sobre possibles línies de reforma del sistema de governança a Catalunya. En el desenvolupament d'aquest informe no hi han participat ni l'ACUP, com a associació, ni tampoc les universitats de manera institucional.

Per tant, és simplement un document d'experts, igual que el document aportat al Ministeri per un altre grup d'experts. No obstant això, si bé el Ministeri ha declarat explícitament que no s'afegeix necessàriament a les conclusions dels seus experts, sembla que les declaracions als mitjans dels responsables de la Secretaria d'Universitats i Recerca mostren un alineament molt estret amb les conclusions del grup local d'experts. Un altre element de contrast és la creació d'una comissió de treball mixta Ministeri-CRUE per debatre possibles línies de reforma, sota el principi, acceptat pel Ministeri, que no es pot impulsar una reforma del sistema sense comptar amb les universitats. A Catalunya no hi ha una comissió equiparable i pensem que seria desitjable que hi fos. Així, doncs, demanarem formalment a la Secretaria d'Universitats la creació d'una mesa de debat amb les universitats que permeti dialogar, debatre i, si escau, acordar els gran principis rectors.

D'altra banda, l'èmfasi dels experts de la ponència catalana s'ha centrat, primordialment, en els aspectes polítics directament relacionats amb l'estructura de govern de les universitats: òrgans de govern, elecció del rector o rectora, etc.

El debat aquí és trobar l'equilibri adequat entre representativitat democràtica i eficiència executiva en la presa de decisions. Una universitat plenament *managerial* deslliga la planta productiva (on es fa la docència, la recerca i la transferència) dels objectius generals de la institució i produeix distanciament i desmotivació per manca d'identificació entre els incentius i els objectius de la base i els de la direcció. Això ha passat als EUA, on la concepció *managerial* de la universitat és predominant. Similarment, una universitat amb presa de decisions plenament assembleària seria del tot inoperant. Cal trobar, doncs, el punt d'equilibri entre la legitimitat que atorga la representativitat democràtica i l'eficiència i l'eficàcia, que són imprescindibles i absolutament necessàries per conduir la institució.

A Espanya, per exemple, les universitats públiques tenen un component de representativitat democràtica important en l'elecció de càrrecs, mentre que en les universitats privades impera més el model de designació de càrrecs per un patronat. A l'hora d'avaluar les universitats a partir dels seus resultats, en els rànquings internacionals apareixen de manera regular algunes universitats públiques espanyoles (i entre aquestes, majoritàriament, les catalanes), i en canvi no apareixen, també de manera regular, les universitats privades espanyoles. No ho dic amb cap ànim crític envers ningú, ho comento simplement per mostrar que la discussió sobre el model organitzatiu de les universitats no és gens fàcil de resoldre. Qualsevol canvi de model hauria de ser per millorar els resultats, i no simplement per fer un canvi. Hi ha molts aspectes del model de govern sobre els quals cal fer una reflexió tranquil·la, objectiva i que no estigui condicionada d'entrada per posicionaments prèviament decidits.

Si el nivell d'autonomia és limitat, com hem vist en la taula 5, cal veure com millorar-lo, en el doble vessant d'augmentar (1) la responsabilitat en la presa de decisions i (2) la responsabilitat en la rendició de comptes.

Augmentar l'autonomia també vol dir reduir el paper intervencionista dels governs. Hi ha casos (Anglaterra, Escòcia, Israel) en què l'autonomia financera s'ha traduït en la creació d'agències independents de finançament del sistema universitari públic amb un paper *residual* del govern, consistent a assignar les partides pressupostàries dins d'un pla pluriennal a mitjà termini (per assegurar l'estabilitat temporal del finançament). Les decisions de distribució del finançament recauen en l'agència externa, que marca les prioritats en un doble vessant: (1) finançament regular per a les activitats de provisió del servei públic docent i de recerca bàsica i (2) finançament per objectius (o contractes programa) per estimular la qualitat en els aspectes més estratègics lligats a la recerca bàsica i aplicada, la innovació i la transferència de coneixement, la promoció de la internacionalització, el reconeixement de grups o departaments capdavanters, etc.

No és el model que tenim en l'actualitat.

Al costat d'una agència independent de finançament, caldria una agència independent d'avaluació, però separada de l'anterior, com a garantia per fer una rendició de comptes adequada i com a ens verificador dels compliment dels criteris de qualitat en la generació dels outputs docents, de recerca i d'innovació de les universitats. L'avaluació de resultats hauria d'anar de baix a dalt (*bottom-up*), iniciar-se en la microavaluació (els resultats del rendiment del professorat i el personal investigador en docència, recerca i transferència) i elevar-se a una macroavaluació (o avaluació institucional). L'avaluació, a més, hauria de tenir conseqüències sobre els ingressos de les universitats a través dels contractes programa o del model basal de finançament.

Aquest, de nou, no és el model que tenim en l'actualitat, en què la intervenció reguladora dels governs és permanent i fins i tot lliga de mans i peus les universitats pel que fa als tipus de contractes que han d'utilitzar, per exemple, o les retribucions salarials (fixades al BOE, al marge de les universitats, que no tenen ni recursos ni discrecionalitat per aplicar-los si els tinguessin). No són, doncs, estranys els baixos nivells d'autonomia que detecta l'informe de l'EUA. Cal distingir el concepte d'*universitat pública* del d'*universitat governamental*. Aquesta diferència conceptual és ben evident si observem les universitats públiques americanes, totalment allunyades i blindades de la intervenció governamental, tan prevalent en el nostre país. Són universitats públiques que funcionen en la pràctica en règim d'independència dels seus governs.

3. L'eix de les persones

Aquest és, sens dubte, un dels elements més preocupants de la situació present. En relació amb el PDI, hi ha una congelació de les plantilles que està posant en risc el relleu generacional. Una de les millors generacions de científics no troba manera de poder optar a la possibilitat d'exercir una carrera acadèmica. Aquest és un fet molt greu que està tenint ja repercussions negatives molt directes. D'una banda, els decrets del Govern central fixen en un 10 % la taxa de reposició del personal acadèmic funcionari. Per cada 10 catedràtics que es jubilen, només es pot fer la reposició d'una plaça. D'altra banda, a Catalunya la taxa de reposició del Programa Serra Húnter està fixada en un 50 % del total de jubilacions. En ambdós casos, aquestes limitacions són mesures que no tenen efecte sobre el nivell de despesa de capítol I, ja que en cap dels dos casos s'ha fixat un límit pressupostari. És una situació difícil de comprendre que està provocant una descapitalització accelerada del capital humà de les universitats, que no es pot reposar atenent a les necessitats objectives del servei docent.

Al mateix temps, el relleu generacional d'investigadors joves està aturat. No poden accedir a una plaça per la inexistència de concursos que, en cas que es poguessin fer, no augmentarien mai la factura de capítol I: un professor en fase inicial sempre és més barat que un professor al final de la carrera, que acumula triennis i que, si ha superat les avaluacions respectives, pot acumular diversos complements de productivitat docent i investigadora.

L'ACUP considera crític que el model de carrera acadèmica o *tenure track* que es preveu a la LUC, i que ens homologa amb els processos de selecció vigents i usats majoritàriament per la comunitat científica internacional de prestigi, no sigui escapçat per raons aparentment pressupostàries però que, en la pràctica, no ho són.

És una distorsió profunda que afecta aclaparadorament el planter de joves investigadors, que veuen la seva progressió acadèmica en risc, no només perquè no es poden consolidar, sinó perquè ni tan sols poden iniciar la seva carrera.

Un segon problema, també derivat de la congelació de plantilles, és la creació d'una borsa, creixent dia a dia, d'investigadors i de professors acreditats sense cap expectativa de concreció d'una possibilitat de carrera acadèmica o de promoció per mèrits. Tenim una borsa de joves investigadors acreditats en la categoria de lector sense expectatives d'iniciar el procés de *tenure track*. Tenim una borsa de professors titulars i agregats acreditats en la categoria de catedràtic que no tenen cap possibilitat ni expectativa, a curt termini, per optar a una promoció. El sobrecost econòmic d'una promoció és relativament menor i el fet de no poder obtenir-la està generant una frustració individual molt gran, de la qual s'estan aprofitant universitats estrangeres, que vénen a pescar en el calador de les nostres universitats entre el professorat acreditat, però que no té cap perspectiva d'inici de carrera acadèmica o de promoció, malgrat els seus mèrits reals, avaluats, contrastats i verificats per les exigents agències d'avaluació. Aquest és un problema majúscul de pèrdua de talent.

Entre el personal d'administració i serveis (PAS), la congelació de la relació de llocs de treball és absoluta, i no és possible tampoc desenvolupar una carrera professional. La situació en aquest cas és encara pitjor, sense cap esclatxa, per petita que sigui.

La qualitat d'una universitat és la qualitat del personal que hi treballa, del capital humà. Desinvertir en capital humà, és a dir, perdre capital humà qualificat, és al nostre entendre la pitjor estratègia possible per al futur de la universitat. La pèrdua de capital humà qualificat, per baixa i per impossibilitat pràctica de reemplaçar efectius per les limitacions de contractació, incideix de manera irreparable sobre la qualitat del servei docent i impacta directament sobre la productivitat i la competitivitat dels grups de recerca.

Estem en risc de perdre pistonada científica i acadèmica mentre que, paradoxalment, no es produeix cap reducció significativa de la despesa de capítol I. Estar pitjor pel que fa als mitjans i els resultats i, a la vegada, que no hi hagi efecte pressupostari té un nom: ineficiència, una ineficiència causada per un conjunt de mesures legislatives poc meditates o gens.

No podem oblidar que els estudiants constitueixen la raó de ser de les universitats. El que distingeix les universitats dels centres de recerca és el fet que les universitats tenen un encàrrec de formació superior en tots els nivells formatius: grau, postgrau i doctorat. Els programes educatius han de donar resposta a les necessitats de la societat, expressades tant per les demandes immediates de caràcter marcadament professional d'empreses i institucions com per les necessitats estructurals i de més llarg recorregut que té qualsevol societat per garantir un desenvolupament científic, humanístic i cultural adequat, sense el qual el progrés no és possible.

Les universitats han de trobar l'equilibri dels seus programes, tot i la contraposició entre els requeriments immediats i les necessitats de mitjà i llarg terminis. Ambdues perspectives són cabdals i necessàries, però la responsabilitat d'un bon planificador és mirar amb les dues llums, les curtes i les llargues, de manera que s'optimitzi de la millor manera la conducció de la institució universitària, atenent a la satisfacció de les necessitats individuals, però també dins del que són les prioritats col·lectives.

Un aspecte de programació que no situa adequadament els nostres estudiants en el marc europeu és la decisió ministerial sobre l'estructura 4+1, enlloc del 3+2 comú a la resta d'Europa. De nou, un exemple d'ample de via ibèric que està tenint repercussions negatives.

Els nostres estudiants, amb graus de quatre anys, han de sufragar quatre anys d'estudis, mentre els estudiants europeus només tres. Un cop finalitzat el grau, anar a Europa per fer un postgrau els col·loca en situació de desavantatge, si més no burocràtic, ja que el darrer any del grau espanyol no coincideix en continguts amb el primer any dels màsters europeus. Matricular-se en un màster d'una universitat europea de model 3+2 suposa, doncs, un sobrecost de recursos (temps i diners) per als estudiants espanyols. I, a l'inrevés, els estudiants europeus que volen venir a Espanya o a Catalunya a fer un màster també es troben amb una distorsió de la programació per la inadequació de la seva formació de grau. Segurament aquesta ha estat una de les decisions més inexplicables de les autoritats ministerials. Refer tot el mapa de titulacions per resituar-lo en l'ample de via europeu és segurament molt costós quan el desplegament dels graus tot just s'està establint, però no cal perdre de vista que, d'una manera o una altra, i com que el 4+1 no convergeix amb el 3+2 europeu, en algun moment caldrà repensar les decisions del passat i convergir realment amb l'espai europeu.

L'educació superior té un cost econòmic elevat per a la societat, que la finança a través dels impostos, però també té un cost econòmic directe i un cost d'oportunitat que són cada vegada més elevats per a les famílies i per als mateixos estudiants. L'increment de les taxes universitàries del 2012 ha agreujat els costos que recauen sobre les famílies. Establir graus de tres anys, a més de facilitar un intercanvi natural dins l'espai europeu d'educació superior, permetria una certa reducció de la factura per a les famílies, i reduiria igualment el cost d'oportunitat.

L'increment de les taxes ha traslladat part del finançament de les universitats des dels pressupostos públics cap a les famílies, i és en aquest sentit que es pot considerar que ha estat un augment fiscal encobert. Tant és així que el mateix Govern fa ús en la seva política de preus del que és consubstancial al sistema fiscal: la redistribució per nivells de renda.

És una manera de compensar les asimetries de renda, però possiblement no és la manera més eficient, fiscalment parlant. Amb un sistema fiscal progressiu tothom hauria d'haver contribuït d'acord amb les seves possibilitats. La correcció necessària per garantir la igualtat d'oportunitats hauria d'estar enfocada més a la correcció del fet, empíricament demostrat, que els nivells de renda produeixen una subtil discriminació formativa en favor dels més benestants. Caldrien, doncs, beques potents, del tipus beques salari, per donar als estudiants d'origen més humil un instrument que els col·loqui en la posició preferent i els permeti iniciar el seu procés formatiu universitari en veritables condicions d'igualtat.

4. L'eix de la recerca, la innovació i la internacionalització

Les universitats catalanes destaquen en els rànquings de recerca nacionals i internacionals bastant per sobre de les seves homòlogues espanyoles. En la taula 7 presentem un conjunt d'indicadors que exposen aquest fet comparatiu. En termes de productivitat científica, mesurada pel nombre de publicacions per milió d'euros invertit, Catalunya ocupa la primera posició. En la segona columna, tenim un indicador de productivitat científica que mesura les publicacions fetes en col·laboració internacional i, de nou, Catalunya ocupa la primera posició. Si mesurem la qualitat en termes bibliomètrics de primer quartil, una vegada més les universitats catalanes assoleixen una posició capdavantera dins d'Espanya.

Taula 7. Productivitat científica

CA	Pub/M€	Pub CI/M€	Pub Q1/M€	IG/M€	Icomb/M€
Catalunya	43,4	17,8	23,4	58,1	12,9
Illes Balears	36,6	16,7	20,7	48,7	12,5
Cantàbria	36,4	13,0	18,7	42,2	7,7
Aragó	34,2	11,9	17,2	41,7	7,3
Galícia	31,4	10,4	14,8	35,5	5,5
Astúries	32,0	9,4	17,0	34,0	5,3
Madrid	29,3	9,9	14,3	32,2	5,3
C. Valenciana	25,5	8,9	12,5	30,3	5,2
Navarra	24,5	8,1	11,1	27,7	4,1
Extremadura	26,6	7,7	13,2	27,4	3,9
Múrcia	23,1	5,8	10,5	24,7	2,8
Castella-la Manxa	18,2	5,9	8,6	23,1	3,5
Andalusia	20,6	6,8	9,9	22,1	3,5
Castella-Lleó	22,7	7,9	11,3	21,8	3,7
País Basc	16,8	5,6	8,9	18,3	3,3
La Rioja	18,5	3,9	9,2	18,2	1,9
Canàries	18,6	6,4	8,6	17,8	2,9
UNED	15,5	4,0	6,3	12,3	1,3

Font: F. X. Grau, *La universitat pública catalana d'avui*, 2011.

Aquests resultats són per al conjunt del sistema universitari (universitats públiques i privades) i, per tant, són prou representatius del que és l'estructura científica pel que fa als resultats avaluats en revistes internacionals.

Pel que fa a indicadors més puntuals i adreçats a aspectes innovadors, com és el cas de les beques Starting Grants i Advanced Grants concedides per l'ERC, Catalunya és el quart país en termes de concessions per grandària de la població, per darrere de Suïssa, Israel i Suècia, amb 6,92 concessions per milió d'habitants (versus 1,97 a Espanya); és a dir, més del triple de capacitat, si bé en aquestes xifres s'hi sumen totes les concessions, tant si van adreçades a universitats com a centres de recerca.

Pel que fa al Programa Marc, en la setena convocatòria Catalunya destaca, amb Madrid, en nombre de concessions (molt similar, al voltant de 1.050) i en finançament (410 M€ a Madrid versus 384 M€ a Catalunya). Catalunya i Madrid assoleixen a Espanya el 60 % del total del finançament europeu. Els resultats són bons si tenim en compte que demogràficament aquestes comunitats pesen al voltant del 30 % del total de població.

La recerca bàsica a les universitats públiques catalanes és competitiva; de mitjana és superior a la de la resta d'Espanya en nivell i en qualitat, i atenent al nivell de finançament rebut, els resultats conjunts són més que correctes. No obstant això, encara no hi ha prou pics de qualitat que situïn la part més competitiva de la ciència desenvolupada a Catalunya en posicions destacades.

Pel que fa a la transferència de coneixement, el volum d'ingressos captats és correcte però millorable, i assoleix prop del 15 % el 2011 en relació amb la subvenció pública rebuda. La transferència de coneixement no és, per descomptat, només captació d'ingressos; és també la capacitat de contribuir a transformar constructivament les nostres empreses i les nostres institucions. I és aquí que té un paper singular la qualitat del capital humà format a les universitats, tant en els nivells de grau com en els nivells avançats de formació de doctors. Catalunya, i també Espanya, té una assignatura pendent: la valorització dels seus titulats, especialment dels doctors. Els doctors, que representen el pinacle formatiu del sistema universitari, s'han d'especialitzar en recerca de frontera i han de tenir la capacitat de ser *problem solvers*, solucionadors de problemes, i de problemes difícils, complexos, ja que aquesta és l'essència del descobriment i de la generació de nous coneixements.

El conjunt d'ingressos per recerca (competitiva i no competitiva) és d'aproximadament el 39 % en relació amb la subvenció (dades de 2010). Les universitats públiques estan fent la feina i es pot dir, de manera molt versemblant, que han diversificat prou la cerca d'ingressos més enllà dels provinents de la subvenció pública. La dificultat és que els ingressos per a recerca són essencialment finalistes, no formen part de la borsa que administren les universitats, i els *overheads* i els cànon per compensar les despeses indirectes i induïdes han estat rebaixats pel Ministeri (del 21 al 17 %, xifres que estan molt lluny de cobrir el veritable cost indirecte de la recerca i la innovació), sense oblidar la reducció de prop del 40 % en els fons d'R+D ministerials (Plan nacional) des del 2010.

5. Resum final

- 1) Ens cal un model de **finançament estable**, amb partides globals compromeses a mitjà termini, que **elimini les incerteses** i permeti planificar assenyadament els estudis de grau i de postgrau.
- 2) Ens cal un model de finançament que reculli **tota l'activitat** que es fa a les universitats (docència, recerca i transferència) i que incentivi la promoció de la qualitat dels resultats per sobre de la simple quantitat.
- 3) Ens cal reduir l'intervencionisme governamental i traslladar les decisions estratègiques a agències veritablement **independents** de finançament i d'avaluació, en la línia dels països més avançats. Una agència de **finançament** que marqui les directrius estratègiques a mitjà i llarg terminis i una agència **d'avaluació** que sigui el portal per a la rendició de comptes de les universitats i dels universitaris.

- 4) Necessitem dotar les universitats d'autonomia i eines perquè puguin desenvolupar el model de **carrera acadèmica o tenure track** per al PDI i el model de carrera professional per al PAS, basats en indicadors de qualitat homologables a escala internacional.
- 5) Cal que, en algun moment, es replantegi l'estructura de les titulacions de grau i de postgrau per **convergir** d'una vegada amb Europa, i passar paulatinament del 4+1 al 3+2.
- 6) Cal urgentment un **sistema de beques salari** que promogui de manera efectiva l'equitat i la igualtat d'oportunitats.

Per acabar, m'agradaria afegir que, malgrat les limitacions de temps, l'ACUP considera extremadament rellevant venir al nostre parlament i retre comptes. Estem convençuts que les universitats són una peça clau en la recuperació econòmica del país. I són també una peça central per promoure la cohesió social i la qualitat de vida que tant necessitem, especialment en moments crítics com els que estem travessant. Fem molt correctament la nostra feina, la qual, evidentment, és millorable.

Els agraïm la invitació i restem a la seva disposició ara i aquí. Restem també a disposició de tots els ciutadans, que poden consultar el web de l'ACUP, en el qual trobaran informació detallada sobre l'impacte del sistema universitari públic a Catalunya.

Moltes gràcies per la seva atenció.